

FINANČNÍ GRAMOTNOST V PRAXI

V době, když Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v prosinci 2007 vydalo v souladu se strategií finančního vzdělávání standardy finanční gramotnosti, byla Česká republika v relativně velmi dobré hospodářské a ekonomické kondici. Když se v té době začala společnost COFET věnovat přípravě a výuce finanční gramotnosti na základě požadavků odborníků z MPSV a potřeb projektu Dost dobrá šance většina občanů, ale i mnozí odborníci finanční gramotnost považovali za vyhozený čas a vyhozené peníze. Tento názor se ostatně u mnohých udržel až do začátku krize na konci léta 2008 a to i přesto, že již na přelomu roku 2007/2008 se začaly projevovat výrazněji negativní dopady nízké úrovně finanční gramotnosti stoupajícím předlužováním občanů. Nízká úroveň finanční gramotnosti společně s masivní agresivní reklamou začaly již na přelomu roku 2007/2008 způsobovat u cílové skupiny dlouhodobě nezaměstnaných vysoký nárůst předluženosti, která předchází chudobě a sociálnímu vyloučení, protože předlužení jsou obtížně zaměstnatelní, ne-li přímo nezaměstnatelní. I proto je finanční gramotnost velmi důležitým základním nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti.

Předlužení občané způsobují mnoho problémů nejen sobě a svému okolí, ale i zaměstnavatelům. Zaměstnavatelé mají problémy s výpočty minim, s evidencí exekučních výměrů, s demotivací předlužených zaměstnanců, s opakovanými dotazy soudů, exekutorů, orgánů činných, atd. na jejich předlužené zaměstnance, což zaměstnavatele stojí nejen nemalé finanční prostředky – přímé náklady, ale připravuje je to o čas, který mohli a měli věnovat vlastní práci – ať již podnikání, státní správě či jiné prospěšné činnosti. I proto vzniklo základní motto: „Zajistit vzdělávání základů finanční gramotnosti minimálně pro 10 milionů občanů České republiky“, které navazovalo na závěry První mezinárodní konference k Finanční gramotnosti, která se konala dne 31. října 2008 v Emauzském klášteře v Praze.

Toto motto mírně upravené např.: „Deset milionů finančně gramotných občanů ČR nebude pro ČR volit řeckou cestu“ by mělo být cílem všech slušných a realistických politiků a mocných tohoto státu. Doplnění chybějícího vzdělání finanční gramotnosti dospělých je úkolem, který je nad síly zaměstnavatelů, neziskových organizací a vyžaduje systémové financování prostřednictvím státu např. z ESF, neboť finanční gramotnost pro dospělé je klíčová preventivní aktivita v rámci Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Základní otázkou totiž je, proč je potřeba postupovat drahý a složitý, mnohdy i bolestivý proces oddlužení, který již pouze řeší důsledky předlužení. Důvodů, proč se zadlužení, které může být i vysloveně pozitivní- např. hypotéka na pořízení bytu, apod., mění na předlužení je více. I slušný a chytrý člověk s přiměřenými dluhy se může nešťastnou shodou okolností stát předluženým, zvláště nemá-li základy finanční gramotnosti. Touto shodou může být například náhlá nečekaná ztráta zaměstnání, ve kterém se vyučil, ve kterém pracoval jeho otec i děd. Firmy krachují nejen v krizi, ale zejména v krizi. Tato varianta předlužení z neznalosti, kdy

svou roli sehrává agresivní reklama na různé úvěry, je úplně zbytečná a právě a zejména této variantě se dá velmi účinně předejít poskytnutím základů finanční gramotnosti.

Na pomoc při řešení problémů předlužených existuje v České republice rozvinutá síť různých poraden (např. Poradny při finanční tísni, FINANČNÍ GRAMOTNOST, o.p.s., apod.). Proč ale složitě a draze lidem pomáhat z předlužení, když se mu účinnou prevencí mohou vyhnout? Základem prevence předlužení, která je nejúčinnější a nejlevnější formou řešení předlužení je realizace a financování systému celorepublikového vzdělávání dospělých v základech finanční gramotnosti. Prevence předlužení je současně i velmi účinnou prevencí sociálního vyloučení.

Leaderem profesionálního vzdělávání finanční gramotnosti dospělých je COFET, a. s., který od konce roku 2007 vzdělával na náklady státu i na vlastní náklady již mnoho tisíc lidí v základech finanční gramotnosti. Slabikář finanční gramotnosti zpracovaný kolektivem odborníků je základním materiálem pro všechny lektory finanční gramotnosti.

Dopady předlužení a nezaměstnatelnosti, které následně přechází až do sociálního vyloučení našich předlužených spoluobčanů, mají totiž dopad na nás všechny a budou mít dopad i na naše a děti našich dětí a to velmi dlouhodobým přetěžováním sociálního systému zbytečnými mandatorními výdaji. Osobní a rodinné tragédie, zdravotní a psychické potíže jsou další velmi negativní stranou tohoto problému, který se týká nás všech. Dalším velmi výrazným aspektem, který v sobě skrývá obrovská bezpečnostní rizika, je spolupráce skupin půjčujících peníze s veřejnými činiteli – notáři, exekutoři, apod. a vůbec není rozhodující, zda je tato spolupráce zcela legální, či zda je nezákonná. Občané, kteří přišli o celý majetek, o rodinu, o zaměstnání a stali se sociálně vyloučenými kvůli původně relativně malému dluhu, např. který díky notářské rozhodčí doložce rozhodl pogramotný rozhodce, vymáhá exekutor, který je chráněn zákonem. Tito občané mají „oprávněný“ pocit, že jsou okradeni a stát se na tom aktivně podílí. Takový občan hledá jednoduché řešení, kterým je např. extremismus, lhostejno zda levicový či pravicový. Takový občan, který díky sociálnímu vyloučení již vlastně není plnohodnotným občanem a stává se nebezpečím pro své okolí.

Předlužený občan na pokraji sociálního vyloučení, či sociálně vyloučený, je velmi lehce zneužitelný a je většinou ochotný ke spolupráci na jakékoliv činnosti, která mu přinese okamžitě peníze či jiný prospěch, a to včetně trestné činnosti (bílý kůň, apod.).

Předem se dá pouze velmi těžko odhadnout, kdo z občanů základy finanční gramotnosti bude potřebovat a kdy, kromě nejvíce ohrožených skupin (např. děti z dětských domovů, vězni opouštějící nápravné zařízení, apod.), kde je akutní potřeba zcela jasná. Proto jediné opravdu účinné řešení, které ostatně vychází jak z průzkumů, které si dělalo MF ČR a další instituce a organizace, je dát základy finanční gramotnosti všem dospělým občanům ČR.

Sociální výdaje jako součást mandatorních výdajů tíží ekonomiku každého státu, vícenáklady na předlužené zaměstnance tíží zaměstnavatele a v době krize se stávají stále větší přítěží, která pomáhá táhnout státní rozpočet i rozpočet firem ke dnu. Finančně gramotný občan také chápe souvislosti a má i zájem o zdravou ekonomiku státu. Finančně a důchodově gramotný občan také ví, že krátkodobé profity z práce na černo, apod. ho v budoucnu budou

ohrožovat při přiznávání důchodu. Chybějící vzdělání finanční gramotnosti je proto zásadní problém společnosti, zdaleka nejen problém sociální, ale i problém bezpečnostní a celospolečenský. Tak velký problém a s tak velkou setrvačností dopadů, že jeho řešení se musí dříve nebo později stát prioritou každé vlády. Nejedná se pouze o výdaje firem a o dlouhodobé mandatorní výdaje, které se nyní v době krize stále více stávají prioritou, ale - a to především - o zdravou společnost s minimem sociálně vyloučených. Krize vyostřuje napětí ve společnosti, ale pokud budeme mít v ČR co nejdříve deset milionů finančně gramotných lidí, alespoň některé problémy státního rozpočtu, zaměstnavatelů ale hlavně občanů, mohou být v mnoha příštích letech podstatně menší a řecká cesta vzdálenější.

Úkol zajistit systémové vzdělávání finanční gramotnosti je tak velký, že prostředky, které do něho např. neinvestovalo MPSV (v roce 2008 cca 11 milionů Kč) a společnost COFET, a. s. (v letech 2008-2010 cca 17 milionů Kč) jsou zcela neadekvátní a nepostačující. I další prostředky např. od ČSOB, České národní banky, apod. řeší pouze dílčí problémy, např. umožní vydání účelové publikace, apod. ale jsou systémově nedostatečné. Pokud se nepodaří zajistit systémové financování, bude problém stále narůstat a jeho dopady na celou společnost i na rozpočet ČR i v souvislosti s nezbytnou důchodovou reformou, budou nebezpečím pro rozpočtovou stabilitu každé vlády.

Ivan Noveský